

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 30

*Надруковано за фінансової підтримки проекту "Динамічний
Музей" Фонду Ріната Ахметова "Розвиток України"*

Фонд Ріната Ахметова
Розвиток України

 ДИНАМІЧНИЙ МУЗЕЙ
проект підтримки музеїв

Львів 2014

УДК 57+58+591.5+502.7:069

Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2014. – Вип. 30. – 232 с.

До 30-го випуску увійшли статті з музеології, екології, зоології, палеонтології, а також інформація про перші результати реалізації проекту "Природничий музей: від теорії еволюції життя до практики живого музею", з яким музей переміг у конкурсі у рамках програми "Динамічний Музей" Фонду Ріната Ахметова "Розвиток України".

Для екологів, ботаніків, зоологів, палеонтологів, працівників природничих музеїв, заповідників, національних парків та інших природоохоронних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Чернобай Ю.М. д-р біол. наук, проф. (*головний редактор*); Берко Й.М. д-р біол. наук, проф.; Бокотей А.А. канд. біол. наук, с.н.с.; Волгін С.О. д-р біол. наук, проф.; Дригант Д.М. д-р г.-м. наук, с.н.с.; Капрусь І.Я. д-р біол. наук, с.н.с.; Климишин О.С. д-р біол. наук, с.н.с. (*науковий редактор*); Малиновський А.К. д-р с.-г. наук; Орлов О.Л. канд. біол. наук (*відповідальний секретар*); Тасенкевич Л.О. д-р біол. наук, проф.; Третяк П.Р. д-р біол. наук, проф.; Царик Й.В. д-р біол. наук, проф.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Чернобай Ю.Н. (*главный редактор*), Берко И.Н., Бокотей А.А., Волгин С.А., Дрыгант Д.М., Капрусь И.Я., Климишин А.С. (*научный редактор*), Малиновский А.К., Орлов О.Л. (*ответственный секретарь*), Тасенкевич Л.А., Третяк П.Р., Царик И.В.

EDITORIAL BOARD

Chernobay Y.M. (*Editor-in-Chief*), Berko I.M., Bokotey A.A., Volgin S.O., Drygant D.M., Kaprus I.Y., Klymyshyn O.S. (*Scientific Editor*), Malynovsky A.K., Orlov O.L. (*Managing Editor*), Tassenkevich L.O., Tretjak P.R., Tsaryk I.V.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державного природознавчого музею*

ISSN 2224-025X

© Наукові записки ДПМ, 2014

УДК 727.6

Климишин О.С.¹, Шидловський І.В.²

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ МУЗЕЇВ

Розглянуті п'ять історичних періодів виникнення і розвитку природничих музеїв світу. Особливу увагу приділено історії становлення музеїв природничого профілю в Україні.
Ключові слова: музейна справа, природознавчі музеї, природнича музеологія.

В історії музейної справи як суспільної інституції можна вирізнити такі періоди [1, 3, 5]:

- 1) *передісторія музеїв* – від перших збірок цінних речей вождів племен у первісному суспільстві – до скарбниць храмів Київської Русі, костьолів і церков країн Західної Європи XIV ст.;
- 2) *протомузейна епоха* – середньовічне збирання XIV–XVII ст.;
- 3) *палеомузейна епоха* – колекції бюргерів та перші публічні музеї XVII–XVIII ст.;
- 4) *мезомузейна епоха* – від державних музеїв кінця XVIII – до першої половини XX ст.;
- 5) *неомузейна епоха* – від закінчення Другої світової війни і до сьогодні.

Передісторія музеїв (V тисячоліття до н.е. – V ст.)

Термін "музей" походить із Стародавньої Греції, де були поширені так звані "музейони" – скарбници храмів присвячені музам, дочкам богині пам'яті Мнемозіни. В ці святині люди складали різноманітні і найцінніші дари богам та дива природи. Переважно це були твори мистецтва, зокрема скульптури, художня кераміка, ювелірні прикраси, а також рукописи і окремі пам'ятники природи [3].

Перші колекції були створені в Александрії. Птолемей I Сотер у 290 р. до н.е. на території царської фортеці заснував музейон – центр науки та навчання, присвячений музам. Його син Птолемей II Філадельтос розбудував музейон і перетворив його в ідеальне місце для дослідження й вивчення еллінської науки, де жили й працювали вчені та митці. Музейон мав житлові та навчальні приміщення, майстерні, обсерваторію, анатомічний інститут, амфітеатр, ботанічний та зоологічний сади, колекції предметів природи, культури і мистецтва та, передусім, цінну бібліотеку. Основну концепцію музейону простежено в Деметрія Фалерського, який перебудував його під впливом Афінської школи, що використовувала природні об'єкти як допоміжні навчальні засоби. Цей метод застосовував і Арістотель у 335–323 рр. до н.е. Він провадив школу (ліцеум) в Афінах, де для здобуття знання через пряме спостереження за природою використовував природничі колекції [1].

Однак Греція не є прабатьківщиною музеїв, а її храми першими музеями в історії людства. Появі їх передувало тисячолітнє збирання музейних цінностей у країнах Стародавнього Сходу і в Єгипті, а перші збірки цінних речей виникли ще в первісному суспільстві і належали вони вождям племен. Саме їх і слід розглядати як зародки майбутніх природничих колекцій і сховищ.

Новий, вищий ступінь у розвитку світової музейної справи у передісторії музеїв становив період давньоримського збирання. В цей час розвивалося й удосконалювалося колекціонування – не лише збирання, але й систематизація за окремими видами пам'яток. Місця зберігання таких колекцій мало назву "музеумів". У цей період з'явилися перші каталоги і описи колекцій.

Протомузейна епоха (XIV– середина XVII ст.)

Середньовічне збирання охоплювало вже значно ширші верстви населення, ніж попередні етапи. Своєрідними музеями-сховищами були храми Київської Русі – центри тогочасної культури і освіти, костьоли і церкви Франції, Італії, Німеччини, Англії. В аптеках монастирів зберігалися колекції природничо-історичних матеріалів – мінералів, зразків тваринного і рослинного світу тощо. Серед перших видатних колекціонерів був герцог Жан I Беррійський (1340–1416), брат герцога Філіпа II Бургундського, який разом із творами мистецтва і художнього промислу збирав і раритети природи.

За часів великих географічних відкриттів у XV та XVI ст. завдяки морській торгівлі до країн Західної Європи потрапляли досі невідомі рослини, тварини та їхні окремі частини. Окрім купців, природничі колекції збирали, популяризували і перепродавали до княжих дворів та заможним бюргерам передусім голландські та італійські аптекарі або так звані матеріалісти. Цюрихський лікар Конрад Геснер, "батько зоології", мав у 1550 р. першу бюргерську природознавчу колекцію. Те, що залишилось від неї, а також від кабінету натуралій Фелікса Платтера (1580), можна побачити сьогодні у Природничо-історичному музеї в Базелі.

Із середини XVI ст. низка колекцій стала доступною для окремих відвідувачів і гостей князівських родин, саме з того часу історія різноманітних збірок набула певної чіткості. Створювалися перші протомузеї – студіоло, антикварії, галереї (зали поздовжньої форми з суцільним рядом великих вікон, де переважно експонувалися твори живопису і скульптури) і кабінети (приміщення менших розмірів, як правило, квадратної форми, де зберігалися збірки). Межа між вмістом таких кабінетів була доволі умовною. Збірки раритетів і природничих зразків зберігали передусім у вундеркамерах та кунсткамерах, від яких власне і походять сучасні природничі музеї. Колекціонування стало модною справою, складовою високого аристократичного стану та освіченості. У колекції почали впроваджувати перші наукові системи класифікації.

Найбільш ранні відомості про організацію колекцій у вигляді кунсткамери стосуються Відня (1550 р.) і пов'язані з іменем імператора Фердинанда I Габсбурга. Другою за часом створення прийнято вважати Дрезденську кунсткамеру, створену у 1560 р. в резиденції правителя Саксонії курфюрста Августа I [8]. Відомою є також універсальна збірка ерцгерцога Фердинанда (II) Тірольського (1563 р.), що збереглася до сьогодні і яка стала взірцем для неодноразового наслідування. До неї належали незліченна кількість предметів з різноманітних природних матеріалів, а також кунсткамера з коралами, екзотичними горіхами, цінними породами дерев тощо.

У XVI ст., зокрема в Італії, існувало вже не менше 250 природничо-історичних камер курйозів і натуралій, які називали *museo naturale*. Близько 1580 р. італійський аптекар Ферранте Імперато заснував у Неаполі природничий кабінет, каталог якого називався "Ritratto del museo di Ferrante Imperato". В Італії, Франції, Швейцарії, Росії, Швеції, Данії, Великій Британії, Голландії та Іспанії виникали інші кунсткамери зі

своїми особливостями, їхні зібрання були розділені на натуралії, артефакти, наукові предмети, старожитності, екзотичні та дивовижні предмети тощо.

Окрім випадкового нагромадження раритетів, існували також колекції наукового характеру, особливо це характерно для товариств учених, наукових академій і прогресивних університетів, передусім Падуї та Болонї, товариства *Piacevole Vrigada* у Флоренції та Академії флорентійців. Найвідоміший серед таких ранніх натуркабінетів належав швейцарському природодосліднику Конраду фон Геснеру (1515-1565), автору першої зоологічної енциклопедії "Історія тварин". У другій половині XVI ст. загальноєвропейське визнання мав натуркабінет директора Болонського ботанічного саду, професора натурфілософії Болонського університету Улісса Альдрованді (1522-1605) у, в якому знаходилося близько 8 тис. зображень флори і фауни, гербарій з 7 тис. рослин, колекція з 11 тис. зразків тваринного світу, а також колекції мінералів і фруктів. Серед інших можна відзначити ранні натуркабінети папського лікаря і доглядача ботанічного саду у Ватикані Мікеле Меркати (1541-1593), а також власників відомих аптек у Вероні Франческо Кальчоларі (1521-1600) і Ферранте Імперато (1550-1625) у Неаполі.

У Данії перший науковий натуркабінет був створений копенгагенським лікарем Олафом Вормом у 1621 р. Його зображення збереглося на обкладинці фоліанта "Museum Wormianum", виданого 1655 р.

До кінця XVI ст. з'явилися перші каталоги натуркабінетів, у яких кожна натуралія мала свою "легенду".

Палеомузейна епоха (XVII-XVIII ст.)

До XVII ст. не виявлено фактів існування музеїв, доступних більш-менш широкому загалу, а до кінця XVIII ст. такі музеї були радше винятком. Перші публічні музеї з'явилися лише наприкінці XVII ст. Поштовхом до цього були щедрі пожертви заможних бюргерів, наприклад, 1661 р. Базельському університету, а 1683 р. – Оксфордському. В останньому вперше після Афінської школи Деметрія Фалерського та Арістотеля (335-323 рр. до н.е.) було використано музейні колекції у навчанні. Ця практика започаткувала справжній розвиток навчальних музеїв. Найбільші з них виникли протягом XVIII-XIX ст.: Кембріджський (1727), Хантерівський у Глазго (1807) та Манчестерський (1888). З XVIII і до першої половини XIX ст. навчальні музеї існували лише при університетах, причому їх закладали відразу ж під час створення нових навчальних закладів. Так, під час відкриття 1755 р. Московського університету було створено Музей натуральної історії.

У другій половині XVII ст. почали формуватися нові уявлення про те, яким має бути наукове зібрання. Його цінність стали визначати вже не стільки рідкісність чи кількість зразків у природничих колекціях, а, в першу чергу, повнота представлених тут систематизованих природних об'єктів. Серед перших публікацій, які сформували наукові засади загальної і природничої музеології, був трактат Й. Майора "Ні до чого не зобов'язуючі загальні роздуми про художні і природничонаукові зібрання", виданий у Кілі 1671 р. Саме ця праця дала поштовх появі у XVIII ст. у Європі значної кількості публікацій про досвід наукового опису, збереження та використання музейних предметів і колекцій. Серед них важливими є книги, опубліковані 1704 р.: І. Моллера "Про кунсткамери і натуркамери", Л.К. Штурма "Публічні кабінети рідкісних і природничо-наукових предметів", М.Б. Валентіні "Музей музеїв" тощо [1, 8].

Великі збірки з'явилися у XVII ст. в Англії: Музеум Традесканціанум (Museum Tradescantianum), "Tradescant Ark" у південному Ламбеті біля Лондона. Ця збірка натураліста Джона Традесканта проіснувала до 1881 р. і за заповітом була передана музею Ешмолеан в Оксфорді, фундації вченого-енциклопедиста Еліаса Ешмола. Як свідчить каталог 1656 р., Ешмолеан протягом багатьох років був кабінетом дивовиж. Достеменно відомо, що серед інших експонатів у музеї зберігалася велика колекція мушель молюсків, на відкритті "виставки" був присутній король Карл II. Лише 1683 р., після спорудження нового приміщення, Ешмолеан став першим сучасним музеєм з систематизованим зібранням, бібліотекою, лекційною залом та хімічною лабораторією, головним центром наукових досліджень Оксфордського університету протягом наступних майже двохсот років.

У Німеччині Лікар Лоренц Гофман заснував в місті Галле музей Тауматофілакціон (Thaumatophylakion) (опис 1625 р.). Із 1670 р. родина аптекарів Лінк у Лейпцигу була власниками Музею Лінкіанум (Museum Lincianum) – природничого кабінету, що частково зберігся й досі у Вальденбурзі поблизу Глаухау. З ініціативи Лейбніца, 1698 р. Август Герман Франке обладнав мистецький та природничий кабінет у Галле, який використовували у навчальному процесі для унаочнення, а за головними ознаками він і досі є прототипом шкільного музею.

В Росії цар Петро I заснував у 1714 р. кунсткамеру в Санкт-Петербурзі. Це був кабінет раритетів, де серед іншого були розміщені препаровані зразки патологій з цілої імперії. У 1716 р. цар придбав за 30 тис. гульденів природничо-історичну колекцію професора медицини Фредеріка Рюйша з Амстердама, а 1717 р. – кабінет мінералів лікаря Йоганна Крістофа Гогвальда з Гданська. У 1724 р. Петро I підпорядкував кунсткамеру Російській академії наук.

В Австрії (Австро-Угорщині) 1748 р. цісар Франц I придбав колекцію натуралій Й. де Баллоу з Флоренції, на основі чого закладено фундамент колекцій Природничо-історичного музею у Відні.

Першим новітнім державним музеєм став Британський музей у Лондоні, заснований 1753 р. Для цього музею парламентом була придбана бібліотека, геологічний матеріал, гербарій у 334 великих томах, зоологічні препарати тощо.

Мезомузейна епоха (кінець XVIII – перша половина XX ст.)

Важливим чинником у діяльності музею є доступність колекцій для громадськості. Отже, про музей як публічну інституцію такий ідеться лише тоді, коли попри функції цілеспрямованого збирання, зберігання та дослідження об'єктів, які мають особливе суспільне значення, передбачено ще й їхнє використання, тобто експонування для кожного незалежно від його стану, освіти чи походження. Справжній прорив у доступі музеїв для громадськості відбувся лише на зламі XVIII та XIX ст. під час суспільних змін, спричинених Французькою революцією. Тоді, щоб підвищити культурний рівень населення, було націоналізовано численні колекції.

У Північній Америці протомузеї у вигляді кунсткамер почали існувати наприкінці XVIII ст. Перший такий музей заснований 1773 р. у Чарльстоні (Південна Кароліна). Серед іншого там була велика колекція ссавців, птахів, рептилій, риб та інших предметів, серед яких також качкодзьоб і кості страуса. У 1786 р. Чарльз Піл заснував художній музей у Філадельфії, який згодом розширили колекціями з царини природничих наук і дивовиж, серед яких курка з чотирма лапами та чотирма

крилами, буряк масою 80 фунтів тощо. Ч. Піл упорядкував музей за класифікацією Ліннея, щоб відобразити закони природи, покладені в основу Всесвіту.

В Європі у XVIII ст. продовжувала формуватися музейна мережа. Так, у Ризи лікар Ніколаус Гімзель 1773 р. заснував природничо-науковий кабінет. Великий герцог Тоскани П'єтро Леопольдо 1775 р. відкрив для відвідувачів Зоологічний музей Флорентійського університету Ла Спекола (La Specola), який історією сягає колекцій роду Медичі. Перші відомості про природничий кабінет у Львівському університеті, який існував при кафедрі натуральної історії, стосуються 1784 р.; ним з 1785 по 1805 рр. завідував проф. Б. Гаке [7]. Майже одночасно з Лувром, у 1793 р., засновано один із найвагоміших природничих музеїв у світі – Національний музей природознавства у Парижі (Museum National d'Histoire Naturelle).

У XIX ст. почали виокремлюватися нові види музеїв. Щораз більший акцент на національні цінності та розвиток самосвідомості громадян привели до утворення державних і національних музеїв. Від першої половини XIX ст. справжні музеї різних профілів почали виникати і в Україні, у тому числі й університетські музеї, зокрема, 1807 р. Музей природи при Харківському університеті (археологічний, зоологічний, мінералогічний, музей образотворчих мистецтв), 1809 р. – Зоологічний при Київському університеті; 1823 р. (повторно після 1784-1805 рр.) – Кабінет натуральної історії Львівського університету; 1865 р. – Зоологічний кабінет при Імператорському Новоросійському університеті в Одесі, 1872 р. – Зоологічний музей у Чернівецькому університеті, 1924 р. – Зоологічний музей Дніпропетровського університету [7]. На західноукраїнських землях важливим музейним центром став Львів, підтвердження чого було відкриття у 1870 р. Природничого музею ім. Дідушицьких [2], а у 1920 р. видання однієї з перших наукових монографій з музейної справи, у якій вживався термін "музеологія" [6].

Загалом у Європі відбувалося швидке збільшення кількості нових природничих музеїв, чому сприяли численні експедиції. Особливо важливо, що музеї поступово перетворювалися з простих сховищ привезених зі всього світу колекцій у серйозні наукові заклади. Головною особою в цих закладах часто був систематик, який описував і визначав зібраних тварин. Другою особою в тогочасному музеї був колектор, який збирав ці колекції та відповідно етикетував їх, що забезпечувало їхній повноцінний опис та визначення.

У цей час почала зростати роль музеїв при вищих навчальних закладах. Згідно з Університетським статутом 1804 та 1835 рр., музеї (кабінети) ставали обов'язковими підрозділами у складі всіх університетів, а з державної скарбниці на їхнє утримання виділяли кошти. До середини XIX ст. при університетах існували музеї, колекції яких організовували (збирали та експонували) за галузевим принципом: зоологічні, мінералогічні, етнографічні, ботанічні тощо, які слугували базою для проведення досліджень у відповідних галузях науки.

У середині XIX ст. в експозиціях природничих музеях з'явилися "біогрупи" – експозиційні комплекси з об'єктів тваринного в (або) рослинного світу. Вперше вони були продемонстровані на Всесвітній промисловій виставці в Лондоні у 1851 р. [8]. Пізніше біогрупи почав долучати в свою систематичну експозицію Британський музей натуральної історії. До кінця XIX ст. в практику природничих музеїв увійшли панорами, які забезпечували круговий огляд, і діорами, які давали можливість розглядати зображення лише з боку вікна. У 1893 р. в Музеї натуральної історії в

Стокгольмі була створена перша біологічна панорама, що відтворювала природу Швеції. Проте в подальшому ширше поширення у природничих музеях отримали діорами, завдяки меншим потребам у експозиційних площах ніж панорами.

На теренах України у другій половині XIX – на початку XX ст. було відкрито низку природничих музеїв, зокрема, один з найбільших на той час українських музеїв – Полтавський природничий, заснований 1891 р. У 1912 р. було закладено Тернопільський краєзнавчий музей. Усього в Україні до 1917 р. діяло 35 музеїв, які належали різним відомствам, установам та приватним особам.

Після 1917 р. в короткочасних умовах політики українізації, підвищення уваги держави до проблем освіти, охорони пам'яток музейного будівництва, масового краєзнавчого руху і широкої аматорської ініціативи зі створення музейних осередків на місцях простежувалося значне розширення музейної мережі. Протягом 1919–1920 рр. майже всі музеї, що існували в Україні, були націоналізовані й увійшли до складу музейної мережі республіканського або місцевого підпорядкування. Це були перші кроки в перетворенні музеїв зі "сховищ пам'яток у будинки науки".

У 1919 р. професорами М. Кащенко і В. Караваєвим засновано Зоологічний музей (нині Зоологічний музей ННПМ НАНУ). У Донбасі у 1920 р. створено Маріупольський краєзнавчий музей, де зберігалися природничі й етнографічні колекції та діяла наукова бібліотека. На Полтавщині цього ж року виник Центральний пролетарський музей та у 1924 р. Музей Остерщини, що мали у своєму складі природничі відділи. У 1922 р. на базі Воронцовського палацу в Одесі створено Природничо-історичний музей. Одним з провідних наукових закладів України того часу став Волинський науково-дослідний музей, який мав добірні геологічні, природничі, археологічні та інші збірки. Приблизно 1924 р. до його складу на правах філії увійшов Коростенський музей краєзнавства. У 1931 р. у Києві на базі відділу Інституту ботаніки започатковано Ботанічний музей. У 1933 р. засновано Зоологічний музей Ніжинського державного педагогічного університету ім. М.В. Гоголя. У 1935 р. утворено Палеонтологічний музей як частину від Зоологічного музею. У 1940 р. до структури АН України включено Природознавчий музей у Львові, що об'єднав фонди приватного Музею ім. Дідушицьких та Природничого музею Наукового товариства ім. Шевченка (НТШ) [2].

Неомузейна епоха (від закінчення Другої світової війни і до наших днів)

Після війни зруйновані музеї було відбудовано, частково повернуто вивезені колекції, зібрано нові експонати, створено нові експозиції. Загалом, станом на 1950 р. в Україні діяло 137 музеїв.

У 1946 р. при ЮНЕСКО було створено міжнародне об'єднання музеїв та професійних музейних працівників, які займаються збереженням, охороною й популяризацією світової природничої та культурної спадщини – ICOM. Це об'єднання є недержавною організацією, яка має консультативний статус в Економічній та соціальній раді ООН і виконує частину музейної програми ЮНЕСКО. Штаб-квартира розташована в Парижі, де й секретаріат та музейний інформаційний центр UNESCO-ICOM. Стратегічний план ICOM, ухвалений на Генеральній Асамблеї, втілює Секретаріат разом з Національними та Міжнародними комітетами, які допомагають реалізовувати програми.

Сьогодні ICOM об'єднує понад 24 тис. членів у 150 країнах, які беруть участь у діяльності 117 національних та 30 міжнародних комітетів, кожен з яких має свою спеціалізацію та займається окремим напрямом музейної діяльності. Серед них: ICSOFOM – Міжнародний комітет з музеології, ICR – Міжнародний комітет регіональних музеїв, NATHIST – Міжнародний комітет музеїв і колекцій природознавчої історії, UMAC – Міжнародний комітет університетських музеїв і колекцій та ін. Український Національний комітет (ICOM України) утворено 1992 р., а 2009 р. його природнича секція [4].

У 1970-ті роки музеологія (музеезнавство) отримала визнання ICOM і була введена в навчальні програми університетів як окрема дисципліна. Вперше музейний курс почали викладати в університетах Великої Британії, зокрема, 1966 р. у Лейстерському, 1971 р. у Манчестерському та 1986 р. у Лондонському. В університетах країн Східної Європи курс музеезнавства почали викладати в середині 1980-х років, зокрема у Московському, Ленінградському та Омському.

Від 1960-х років в Україні започатковано збірники наукових статей, методично-довідкових матеріалів із музейної справи, у яких розкрито досвід і проблеми державних музеїв. У 1970–80-х рр. з'явилися монографії, окремі статті, а також навчальна література, зокрема, "Музеезнавство" Г. Мезенцевої [5]. На початок 1986 р. в Україні налічувалося 7924 громадські музеї. З 470 райцентрів 387 мали краєзнавчі громадські музеї, у яких було згромаджено близько 2200 тис. оригінальних експонатів.

Кількість природничих музеїв в Україні продовжує зростати. У 1965 р. відкрито Зоологічні музеї Таврійського університету у Сімферополі і Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, у 1980 р. – Зоологічний музей Житомирського державного університету імені Івана Франка, у 1985 р. – Зоологічний музей Міжнародного гуманітарного університету імені акад. Степана Дем'янчука (м. Рівне), протягом 1999-2006 рр. – Зоологічний музей Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ), у 2007 р. – Зоологічний музей Запорізького національного університету та ін. [7]. Також розширюється мережа Музеїв природи установ природно-заповідного фонду (ПЗ "Розточчя", Рівненського ПЗ, НПП "Подільські Товтри", НПП "Галицький", "Музей Гір" КБЗ у м. Рахів та ін.).

На початку XXI ст. підхід до музейної справи в Україні дещо змінився, з'явилися нові тенденції у функціонуванні музейних установ, більшу увагу почали приділяти збереженню колекцій, зокрема у громадських музеях. Для збереження унікальних наукових об'єктів: колекцій, інформаційних фондів, дослідних установок та обладнання, а також заповідників і дендропарків, наукових полігонів тощо, які мають виняткове значення для української та світової науки, створено Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Фінансування заходів щодо утримання і збереження об'єктів, які включені до Державного реєстру таких, що становлять національне надбання, щорічно передбачене в Державному бюджеті України.

Першими 2001 р. до об'єктів національного надбання зараховано музейні установи загальнодержавного значення, зокрема: Наукові зоологічні фондові колекції Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена (м. Київ), Наукові фонди та музейну експозицію Національного науково-природничого музею (м. Київ) та Наукові фонди та музейну експозицію Державного природознавчого музею (м. Львів).

У 2002 р. до об'єктів національного надбання з музейних закладів віднесено Колекцію гідробіонтів Світового океану Інституту біології південних морів Національної академії наук ім. О.О. Ковалевського (м. Севастополь). Усього ж до об'єктів, що становлять національне надбання, належить 117 установ чи підрозділів, з яких шість – музейного, зоологічного профілю, чотири – академічні (Наукові зоологічні фондові колекції Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена, Наукові фонди та музейна експозиція Національного науково-природничого музею, Наукові фонди та музейна експозиція Державного природознавчого музею, Колекція гідробіонтів Світового океану Інституту біології південних морів Національної академії наук ім. О.О. Ковалевського) і два – університетські зоологічні музеї (Львівського національного університету імені Івана Франка та Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича).

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія / [пер. з нім. В. Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич]. – Львів: Літопис, 2005. – 632 с. – (Посібник).
2. Климишин О.С. Етапи розвитку природознавчого музею у Львові // *Наук. зап. Держ. природозн. музею*. – Львів, 1996. – Т. 12. – С. 114-123.
3. Климишин О.С. Природничі музейні термінологія: Словник-довідник. – Львів, 2003. – 244 с.
4. Мазурик З.В. Український Національний комітет Міжнародної Ради Музеїв: завдання і перспективи // *Природничі музеологія: теорія та практика: мат.-ли Всеукр. наук.-практ. конф., Кам'янець-Подільський, 17-18 вер. 2009.* – Львів – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 5–8.
5. Мезенцева Г.Г. Музеєзнавство (На матеріалах музеїв Української РСР): Курс лекцій. – Київ: Вища школа. – 1980. – 120 с.
6. Свенціцький Іларіон. Про музеї та музейництво. – Львів, 1920. – 80 с.
7. Шидловський І.В. Історія музейної справи та зоологічних музеїв України / за ред. Й.В. Царика. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 112 с.
8. Юрєнева Т.Ю. Музеєведение: Учебник для высшей школы. – М.: Академический Проект, 2003. – 560 с.

¹ Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів
e-mail: museologia@museum.lviv.net;

² Львівський національний університет імені Івана Франка
e-mail: shydlyk@gmail.com

Климишин А.С., Шидловский И.В.

История становления естественнонаучных музеев

Рассмотрены пять исторических периодов возникновения и развития естественнонаучных музеев мира. Особое внимание уделено истории становления музеев природоведческого профиля в Украине.

Ключевые слова: музейное дело, природоведческие музеи, естественнонаучная музеология.

Klymyshyn O., Shydlovsky I.

Museums of nature history of formation

Considered five historical periods of development and natural science museums in the world. Particular attention is paid to the history of formation of natural studies museums in Ukraine.

Key words: museum work, natural studies museums, natural science museology.

Публікацію здійснено в рамках проекту "Природничий музей: від теорії еволюції життя до практики живого музею" за підтримки програми "Динамічний Музей" Фонду Ріната Ахметова "Розвиток України"

Національна академія наук України
Державний природознавчий музей

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ ДЕРЖАВНОГО ПРИРОДОЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Випуск 30

Научные записки Государственного природоведческого музея
Proceedings of the State Natural History Museum

Українською, російською та англійською мовами

Головний редактор Ю.М. Чернобай

Комп'ютерний дизайн і верстка О.С. Климишин, Т.М. Щербаченко

Технічний редактор О.С. Климишин

Адреса редакції:
79008 Львів, вул. Театральна, 18
Державний природознавчий музей НАН України
телефон / факс: (032) 235-69-17
e-mail: museologia@museum.lviv.net
<http://museum.lviv.net>

Формат 70x100/16. Обл.-вид. арк. 22,9. Наклад 150 прим.

Виготовлення оригінал-макета і друк здійснено в Лабораторії природничої музеології та видавництва Державного природознавчого музею НАН України